

ОСНОВИ МУЛЬТИКУЛЬТУРАЛІЗМУ В ОСВІТІ ЗАХІДНОЄВРОПЕЙСЬКИХ КРАЇН

І. В. КОВАЛИНСЬКА, канд. пед. н., доцент
Київський університет імені Бориса Грінченка
E-mail: kovalynskainna@gmail.com

Анотація. Стаття присвячена виявленню компонентів мультикультурної освіти у країнах Західної Європи та опису змісту цих компонентів. Виявлено, що компонентами структури мультикультурної освіти є: цільовий, інституційний, змістовий, операційно-діяльнісний, результативний. Дані структурні компоненти знаходять своє вираження в освітніх системах західноєвропейських країн по-різному. Так, у Німеччині найбільш розвинений змістовий компонент, зокрема, розроблено програму мовної підготовки вчителів та учнів для спільної діяльності у мультиетнічному навчальному середовищі; у Нідерландах – інституційний, у Великобританії – законодавча база впровадження мультикультуралізму в освіту. Заслугують особливої уваги здобутки Нідерландів, де створено спеціальний центр вивчення процесу інтернаціоналізації освіти й підготовки вчителів до роботи у мультиетнічному середовищі. В статті описуються принципи роботи центру і програма підготовки вчителів, що розроблена в університеті м. Утрехт.

Ключові слова: мультикультурна освіта, інституційний компонент, змістовий компонент, мультиетнічний, інтернаціоналізація й різноманіття в освіті, етнічно-гетерогенний.

Актуальність (Introduction). Рада Європи з питань освіти і культури видала низку документів, присвячених питанням імміграції, створення рівних можливостей для навчання усіх, незалежно від їхнього етнічного, культурного чи релігійного походження. Питання освіти мігрантів сьогодні стає питанням першочергової важливості через соціо-політичні та економічні зрушення у Європі, збільшення кількості мігрантів та переміщених осіб в усіх європейських країнах. Мультикультурна освіта стає пріоритетом в організації освітньої діяльності у всіх країнах Західної Європи. Мультикультурна освіта вчителів займає перше місце серед питань першочергової важливості у зв'язку із побудовою нової парадигми освіти – мультикультурної, яка включає в себе методологічний, методичний та практично-діяльнісний аспекти. У країнах Західної Європи вже створено методологічну базу впровадження мультикультурності в освітню систему. Описано основні принципи мультикультурності. Визначено й описано термінологічний апарат, який використовується у всіх працях видатних спеціалістів з питання мультикультурності та у науково-популярному дискурсі. Виявлено умови, які сприяють створенню мультикультурного начального середовища. Визначено основні компоненти мультикультурної освіти.

Аналіз останніх досліджень та публікацій (Analysis of recent researches and publications). У таких документах Ради Європи як: Звіт «Про-

грама освіти і підготовки вчителів», видана в Осло в травні 2007 р. (Education and Training 2010 programme Cluster 'Teachers and Trainers' Report of the Peer Learning Activity, Oslo, May 2007 'How can Teacher Education and Training policies prepare teachers to teach effectively in culturally diverse settings?') та Рекомендаціях Європарламенту та Ради Європи з питань культури і освіти (Recommendation of the European Parliament and of the Council of 18 December 2006 on Key Competences for Lifelong Learning (2006/962/EC) йдеться про організаційно-методичні зміни системи професійної підготовки педагогів задля підготовки вчителів до роботи у мультикультурному середовищі [1;2]. Систему мультикультурної освіти у країнах Західної Європи та США широко висвітлювали такі науковці як С. Ніето [3], яка вивчала систему мультикультурної освіти в США та виявила основний соціо-економічний контекст застосування мультикультуралізму у системі освіти; Д. Бенкс [4], який розробив 5 підходів до використання ідей мультикультуралізму в освіті; Я. Озбалаз [5], що вивчала питання становища жінок-вчителів, що належать до національних меншин, в американських школах та школах Німеччини; К. Трептке [6], яка виявила й описала можливості використання міжкультурного досвіду вчителів у роботі з мультикультурною спільнотою; Х. Арслан і Ж. Ратя, які виявили розбіжності у термінологічному полі з питань мультикультурної освіти [7].

Не вивчені частини проблеми. На даний момент в українському науковому дискурсі недостатньо робіт, присвячених вивченню практичного застосування основних принципів мультикультурності в законодавчому, змістовому та інституційному компонентах системи полікультурної освіти в Україні. Отже, вивчення досвіду західноєвропейських країн з цього питання може бути надзвичайно корисним для розвитку системи полікультурної освіти й її адаптації до європейської освітньої системи.

Мета (Purpose). Наша стаття присвячена опису інституційного та змістового компонентів системи мультикультурної освіти у західноєвропейських країнах.

Методи (Methods). У процесі роботи над статтею нами було використано такі методи: теоретичні методи (аналіз, синтез, узагальнення, порівняння, висновки), метод порівняльно-історичного аналізу, вивчення науково-педагогічної документації.

Результати (Results). Говорячи про умови, наявність яких сприятиме створенню системи мультикультурної освіти та впровадження мультикультурності у навчально-виховний процес, необхідно виокремити 3 напрями:

- зміни законодавства у сфері освіти з урахуванням мультикультурного підходу до організації навчального процесу в закладах освіти усіх рівнів,
- методична організація освіти вчителів відповідно до вимог сучасності, зміни у програмах навчання і навчальних матеріалах;
- створення спеціальних ресурсних та консультаційних центрів для забезпечення вчителів необхідними технічними і методичними ресурсами для роботи у мультикультурних класах й етнічно гетерогенних виробничих колективах та батькам, що походять з національних меншин, і діти яких навчаються етнічно-гетерогенних класах.

Говорячи про необхідність законодавчих змін щодо впровадження мультикультурності в систему освіти, необхідно звернутися до досвіду Великої Британії, яка однією з перших країн Європи стикнулася з викликами, що висувуються до освітньої системи у зв'язку зі соціо-економічними змінами. Ще на

початку 50-х років минулого століття Великобританія була змушена створити систему мультикультурної освіти, принципи якої було пізніше узгоджено із загальноєвропейськими принципами освіти та визначенням європейської ідентичності. Враховуючи те, що Велика Британія – країна із прецедентною системою права, створення системи законів та оприлюднення низки законодавчих актів, які стосувалися викорінення соціальної нерівності меншин в усіх сферах життя, включаючи освіту, стало першим кроком до створення системи мультикультурної освіти [8].

Говорячи про створення спеціальних ресурсних осередків для вчителів, необхідно звернутися, зокрема, до досвіду Нідерландів. Там діє центр мультикультурної підготовки вчителів (Research Centre on Teaching in Multiethnic Schools) в університеті м. Утрехта, який уже декілька років забезпечує мультикультурну підготовку вчителів за 2 програмами:

а) освіта педагога (німецькою мовою), яка готує вчителів для першого ступеня середньої школи (учні віком 12-16 років). У програмі – навчання німецької як іноземної та другої мови у школах з поглибленим вивченням цієї мови;

б) освіта педагога (англійською мовою), яка також готує вчителів мови (англійської) як другої мови у школах з поглибленим вивченням мов та англійської як іноземної.

Центр намагається відповісти на нагальні питання взаємодії між учителем і учнем; між учнями, що належать до різних культур; визначити шляхи, якими діти можуть навчитися від своїх однокласників, що належать до різних культур, в процесі взаємодії у класі під час навчання і під час позакласної діяльності; як школа може виграти від взаємодії з батьками, що належать до різних культур; які дидактичні прийоми найкраще відповідають потребам мультикультурного класу тощо. Співробітниками центру проводяться спостереження за роботою в класі. Покращення професійної підготовки учителя є основним завданням роботи центру. Крім цього, центр ініціює дослідницьку роботу, в процесі якої тестуються нові дидактичні прийоми для навчання у мультикультурних класах, особливо з таких дисциплін як: математика, біологія, історія.

В університеті також діє постійна дослідницька група, яка займається вивченням проблем, що стоять перед вчителем, який працює в етнічно-гетерогенному класі. (Research group Teaching in a Multicultural School). Ця дослідницька група розробила програму навчальної дисципліни «Інтернаціоналізація та різноманіття в освіті» (Internationalization and Diversity in Education) для навчання усіх педагогів, а не тільки філологів. Дана дисципліна викладається в осінньому семестрі, загальний обсяг – 30 кредитів. Опис дисципліни включає такі положення: школи мають навчити своїх учнів взаємодіяти і співпрацювати у світі, що всі явища взаємопов'язані. Навчальні заклади мають навчити своїх студентів працювати й існувати у глобалізованому світі, у різноманітному культурному оточенні. Вивчаючи дисципліну «Інтернаціоналізація та різноманіття в освіті», учителі й студенти набувають умінь і знань, як зрозуміти і прийняти постійні зміни; як адаптувати і змінити; інтегрувати систему освіти у глобалізованому світі і, зрештою, допомогти студентам стати громадянами світу.

Зміст дисципліни включає такі розділи:

- вивчення різноманітних концептів глобалізації та інтернаціоналізації освіти;

- навчання, як стати громадянином світу;
- дослідження і порівняння систем освіти різних країн;
- вивчення різноманітності у власному класі й застосування прийомів міжкультурної комунікації у межах окремого класного колективу;
- інтернаціоналізація вдома: зробити програму навчання цікавою для іноземних студентів, інтернаціональною; навчитися управлінню інтернаціональним колективом;
- вивчення освітніх інновацій у міжнародному аспекті;
- навчання інформаційних технологій, зв'язок із закордонними колегами та студентами, використання інформаційних технологій для навчання онлайн;
- вивчення освітньої політики у країнах Європи і поза її межами;
- проведення практичних досліджень з міжнародної освіти голландській, білінгвальній або міжнародній школі у Нідерландах;
- інтернатура (працевлаштування) в одній із голландських, білінгвальних або міжнародних шкіл у Нідерландах;
- зустрічі з закордонними студентами та вчителями і неформальне спілкування.

Протягом вивчення цього курсу за вибором, студентам пропонується проходження шкільної практики у початковій або середній школі в Нідерландах і виконання дослідження, пов'язаного з тематикою курсу, на базі цієї школи. Дорожні витрати сплачуються окремо. Протягом практики студентам надається можливість отримати певні практичні знання шляхом вивчення окремих випадків зі шкільної практики, що стосуються теми навчання та відвідати школи різного типу: початкові, двомовні, міжнародні, школи з європейською програмою навчання.

Ця програма розроблена для участі голландських та іноземних студентів які хочуть отримати спеціалізацію «Міжнародна освіта» і планують працювати у середніх школах і початкових школах у Європі й у світі. Студенти зможуть опанувати навчання літератури з міжнародною перспективою (французької, німецької, голландської, іспанської); громадянства (історії, соціальних наук); зможуть брати участь у міжнародних обмінах, подорожувати за кордон; брати участь у міжнародних проектах, створених за допомогою інформаційних технологій тощо.

Для участі в ній необхідно володіти англійською мовою на рівні B2 (загальноєвропейські вимоги щодо володіння мовами). Дана програма сприяє подальшому розвитку наукової кар'єри та спеціалізації у міжнародній освіті. Після закінчення цієї програми студенти зможуть розпочати кар'єру у міжнародних і мультинаціональних проектах.

Розподіл кредитів у межах навчального курсу:

1. Освіта і міжнародні питання – 5
2. Особистісний і професійний розвиток – 5
3. Світове громадянство – 5
4. Власне наукове дослідження (проект) – 5
5. Практика в школі – 5.

Результати оцінюються за допомогою екзамену.

Необхідно звернути увагу на те, що кількість балів за вивчення поняття «світове громадянство», міжнародних питань освіти та особистісного розвитку однакові. Отже, проблема особистісного розвитку кожного учасника програми, оцінювання його власних здобутків, змін його світогляду і питань міжнародного

освітнього права є однаково важливими. Питання практичного застосування вивченого (шкільна практика) видається навіть більш вагомим, ніж теоретична частина. Взагалі, увесь курс побудований на принципі практичності і особистісної вартості [9].

Досвід Німеччини в організації практичної діяльності щодо впровадження мультикультурності в освітній процес є надзвичайно важливим для України, яка тільки починає створювати власну систему полікультурної освіти. У Німеччині неможливо отримати кваліфікацію учителя без навчання роботи у мультикультурному суспільстві й навчальному середовищі та без спеціальної підготовки для роботи з учнями-іммігрантами. Це відноситься до обох ступенів підготовки вчителя. Останнім часом з'явилось багато спеціальних програм, але більшість з них використовуються у місцевих масштабах, тільки в певних школах. Наприклад, уроки білінгвальної грамотності в Берліні ("Zweisprachige Klassen"), «Коала» ("Hesse"), певна частина шкіл у землі Північний Рейн-Вестфалія ("Schubile").

Багато учнів-турків відвідують постійно діючі заняття з двох мов – німецької і турецької в межах координаційної системи навчання рідної мови, колективної діяльності, та навчання в класі, де вони вчать читати й писати обома мовами. Учні-німці не мусять вивчати турецьку, але деякі з них вивчають її, принаймні основи. У початковій школі тексти підручників написані обома мовами і глибше вивчаються основи граматики. У середній школі такого поки що не відбувається. Турецька мова вивчається як обов'язкова навчальна дисципліна у деяких регіонах, наприклад, у землі Північний Рейн/Вестфалія. У цій землі майбутні вчителі можуть здобути кваліфікацію вчителя турецької мови в університеті Дуйсбург-Ессен, разом із іншою предметною спеціалізацією, оскільки в Німеччині існує правило, що вчитель може викладати принаймні два предмети з тих, що він вивчав в університеті. Студенти, що намагаються опанувати турецьку, – це, переважно, студенти другого покоління іммігрантів, отже, існує можливість того, що через декілька років у Німеччині буде ціла низка учителів турецької, що самі є турками за походженням, що, без сумніву, сприятиме мультикультурному порозумінню у школі [10].

Висновки і перспективи (Discussion). Наша стаття була присвячена висвітленню досвіду західноєвропейських країн у справі створення системи мультикультурної освіти. Виявлено, що до системи мультикультурної освіти входять цільовий, змістовий, операційно-діяльнісний та інституційний компоненти. У статті описано, як певні компоненти системи мультикультурної освіти реалізуються у системах освіти окремих країн, зокрема у Великій Британії розвинено інституційний та законодавчий аспекти; у Німеччині – змістовий та операційно-діяльнісний; у Нідерландах – інституційний та змістовий. Узагальнений досвід впровадження мультикультурності у систему освіти західноєвропейських країн може слугувати розвитку освітньої системи України та адаптації її до європейської системи освіти.

References

1. Education and Training 2010 programme Cluster 'Teachers and Trainers' Report of the Peer Learning Activity, Oslo, May 2007 'How can Teacher Education and Training policies prepare teachers to teach effectively in culturally diverse settings' Retrieved from: http://www.atee1.org/uploads/EUpolicies/pla_teaching_in_culturally_divers_settings.pdf

2. Recommendation of the European Parliament and of the Council of 18 December 2006 on Key Competences for Lifelong Learning (2006/962/EC) Retrieved from: <http://www.alfa-trall.eu/wp-content/uploads/2012/01/EU2007-keyCompetencesL3-brochure.pdf>
3. Nieto, S (2010). Affirming diversity: the sociopolitical context of multicultural education. New York: Pearson Publishing [in English]
4. Banks J. A (1995) Handbook of Research on Multicultural Education. New York: MacMillan Publishing [in English]
5. Ozbarlas, Yesim "Perspective on Multicultural Education: Case Studies of a German and an American Female Minority Teacher." Dissertation, Georgia State University, 2008. Retrieved February 14, 2016, from http://scholarworks.gsu.edu/msit_diss/34
6. Trepptke, C. Turkish Children and Mothers Project (ECAP Collaborative) <http://ecap.crc.illinois.edu>. Retrieved February 14, 2016, from <http://ecap.crc.illinois.edu/eearchive/books/multicul/trepptke.html> [in English]
7. Arslan, H. & Ratâ, G. (ed.) (2013) Multicultural Education: From Theory to Practice. Cambridge Scholars Publishing. Retrieved March 12, 2016 from: <http://www.cambridgescholars.com/download/sample/59662>
8. Aydin, Mehmet K. British Multiculturalism: Diversity Issues and Development of Multicultural Education in Britain. Retrieved from: <https://www.academia.edu> Retrieved February 14, 2016, from https://www.academia.edu/5445586/British_Multiculturalism_Diversity_Issues_and_Development_of_Multicultural_Education_in_Britain [in English]
9. <http://www.international.hu.nl/study-programmes/exchange-programmes/course-offer-fall/internationalization-and-diversity-in-education>
10. Luchtenberg, S. Multicultural Education: Challenges and Responses. JSSE, 1, 31-55 [in English]

ОСНОВЫ МУЛЬТИКУЛЬТУРАЛИЗМА В ОБРАЗОВАНИИ ЗАПАДНОЕВРОПЕЙСКИХ СТРАН

И.В. Ковалинская

***Аннотация.** Статья посвящена описанию содержания компонентов мультикультурного образования в странах Западной Европы. Нами было выявлено, что компонентами структуры мультикультурного образования являются: целевой, содержательный, операционно-деятельный, институционный, результативный. Данные компоненты находят свое выражение по-разному в системах мультикультурного образования разных стран. Так, в Германии наиболее развитым является содержательный компонент, в частности, разработана программа языковой подготовки учителей и учеников для совместной учебной деятельности у условиях мультиэтничного учебного пространства; в Великобритании – законодательная база использования мультикультурализма в системе образования; в Нидерландах – институционный компонент. Особое внимание следует уделить изучению опыта Нидерландов, где в университете г. Утрехт работает специальный центр изучения процесса интернационализации образования и подготовки учителей для работы в мультикультурной учебной среде. В статье описываются принципы работы данного центра и программы, которые там разработаны.*

Ключевые слова: мультикультурное образование, институциональный компонент, содержательный компонент, мультиэтнический, интернационализация и разнообразие в образовании, этнически-гетерогенный.

THE BASICS OF MULTICULTURALISM IN EDUCATION OF WEST EUROPEAN COUNTRIES

Inna V. Kovalynska

Abstract. *The article is devoted to a description of the essence of components of multicultural education in West European countries. The components are determined by the author as: aim component, content component, operational-activity component, institutional component, result component. These components are implemented into the system of multicultural education of different countries to a different extent. For example, institutional component is mostly developed in the Netherlands, content component is mostly developed in Germany, in particular, a system of language training for teachers and students for co-operation in multiethnic education environment; Great Britain develops the legislative basis of multicultural education. The article focuses on the description of the Netherlands experience, namely the work of Utrecht University Research group Teaching in a Multicultural School. The article describes principles of the group work and programmes developed there for teachers' multicultural training.*

Key words: *multicultural education, institutional component, content component, multiethnic, internationalization and diversity in education, ethnically heterogeneous.*